

Φιλολογική

ΙΟΥΛΙΟΣ-ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ-ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2007 ΕΤΟΣ 25 ΤΕΥΧΟΣ 100

ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΑ
ΕΝΩΣΗ ΦΙΛΟΛΟΓΩΝ

ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟΥ 6 - Τ.Κ. 104 33 ΑΘΗΝΑ

ΤΡΙΜΗΝΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΥ ΠΕΦ

ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ

Για τη δημοσίευση εργασιών στη
ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ισχύουν, ύστερα από απόφαση
του Δ.Σ. της ΠΕΦ, τα παρακάτω:

Οι εργασίες:

- Δεν πρέπει να έχουν δημοσιευθεί σε άλλο έντυπο.
  - Η έκτασή τους δεν μπορεί να είναι μεγαλύτερη από οκτώ – δέκα δακτυλογραφημένες σελίδες.
  - Είναι απαραίτητο να συνοδεύονται από ηλεκτρονική δισκέτα.
  - Οι βιβλιοκρισίες να μην υπερβαίνουν τις χίλιες λέξεις.
- Κριτήρια επιλογής:
- Πρωτοτυπία και επιστημονική πληρότητα.
  - Επικαιρότητα και ανταπόκριση του θέματος στην κάλυψη των επιστημονικών και εκπαιδευτικών αναγκών των μελών της Ένωσης.
  - Συχνότητα δημοσίευσης εργασιών του ίδιου συγγραφέα.
  - Χρόνος υποβολής και έγκρισης.
  - Οι μη εγκεκριμένες εργασίες δεν επιστρέφονται στους συγγραφείς.
  - Σε όλες τις εκδόσεις της ΠΕΦ χρησιμοποιείται το μονοτονικό σύστημα γραφής, σύμφωνα με τους κανόνες της γραμματικής και του συντακτικού της νεοελληνικής γλώσσας. Στα παραδείγματα όμως των αρχαιοελληνικών κειμένων διατηρείται το πολυτονικό.

Συντακτική Επιτροπή

Υπεύθυνη: Γεωργία Χαριτίδου, Γενική Γραμματέας,

Αρτέμιδος 1, Μοσχάτο, 183 45, Αθήνα, τηλ. 210 94.16.598

Μέλη: Χριστίνα Αργυροπούλου, Μαρία Τσιάντη, Σπύρος Τουλιάτος, Βασίλειος Τσάφος, Χρήστος Κάτσικας, Τασούλα Καραγεωργίου, Κώστας Αγγελάκος

Διόρθωση κειμένων: Ασπασία Σταματοπούλου, Φιλολόγος,
Λευκίππου 25, Παγκράτι, τηλ. 210 75.15.835

Νομικός Σύμβουλος ΠΕΦ: Δημήτριος Κωστέλης, Δικηγόρος,
Ελευθερίου Βενιζέλου 200, 187 56, Κερατσίνι
τηλ. 210 46.13.360 - κιν. 6945-704125

Εξώφυλλο: άποψη της Πνύκας

Η φωτογραφία είναι προσφορά από το αρχείο της Α' Εφορείας
Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων (Μακρυγιάννη 2, Αθήνα)

Φωτοστοιχειοθεσία • Ηλεκτρονική Σελιδοποίηση
Διαχωρισμοί • Φιλμ • Μοντάζ • Εκτύπωση • Βιβλιοδεσία

ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ

ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ 118, 114 72 ΑΘΗΝΑ • ΤΗΛ.: 211 3003500, FAX: 211 3003562
Internet Site: www.metaxmio.gr • e-mail: metaxmio@metaxmio.gr

Βιβλιοπωλεία

- Ασκληπιού 18, 106 80 Αθήνα • ΤΗΛ.: 210 3647 433, FAX: 210 3610 750
- Στοά του Βιβλίου, Περασφόρου 5, 105 64 Αθήνα • ΤΗΛ./FAX: 210 3319195
- Πολυγράφος, Ιπποκράτους 118, 114 72 Αθήνα • ΤΗΛ.: 211 3003580, FAX: 211 3003581
- Ολύμπου 81, 546 31 Θεσσαλονίκη • ΤΗΛ.: 2310 250075, 2310 260085, FAX: 2310 260085

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

100 τεύχη Φιλολογική – 25 χρόνια ΠΕΦ	1
(Κείμενα των: Αν. Στέφου, Κ. Μπαλάσκα, Μιχ. Μερακλή, Π. Χαραμή, Αγγ. Στασινοπούλου-Σκιαδά, Χρ. Βέικου, Δ. Σκλαβενίτη, Φ. Κακριδή, Δ.Ν. Μαρωνίτη, Ανθ. Δανιήλ, Ν. Δέτση, Σπ. Τουλιάτου)	
ΑΦΙΕΡΩΜΑ Ομηρική Φιλολογία (Μέρος δεύτερο)	
• Πολυτίμη Πετροπούλου, <i>Ιωσήφ Χατζηιωσκειμίδης, Οι «μονομαχίες» στην Οδύσσεια</i>	19
• Δήμητρα Μήττα, <i>Κώστας Σουέρεφ, Κακοποιήσεις νεκρών σωμάτων και απόδοση τιμών</i>	27
• Γεώργιος Σηλιόπουλος, <i>Ο ρόλος των θεών στις δύο αναίρεσεις της Ιλιάδας</i>	45
• Χριστίνα Αργυροπούλου, <i>Τα αναμορφωμένα Προγράμματα Σπουδών της αρχαίας ελληνικής γραμματείας από μετάφραση (ΔΕΠΠΣ, ΑΠΣ) και ενδεικτικό διδακτικό παράδειγμα με τη μέθοδο σχεδίου εργασίας/project. Θέμα: «Η Πρόδεση του Έκτορα και οι Θρήνοι»</i>	53
ΑΦΙΕΡΩΜΑ Pierre Vidal-Naquet – Jean-Pierre Vernant	
• Αναστάσιος Άγγ. Στέφος, <i>Εκδήλωση μνήμης για τους Pierre Vidal-Naquet και Jean-Pierre Vernant (Ιανός, 1η Μαρτίου 2007)</i>	61
• Η απότιση φόρου τιμής από την Jacqueline de Romilly στον Jean-Pierre Vernant	62
• Αριάδνη Γκάρτζιου-Τάττη, <i>Μνήμη Pierre Vidal-Naquet και Jean-Pierre Vernant</i>	63
• Έλενα Πατρικίου, <i>Η επανάσταση που ελευθέρωσε την ελληνική αρχαιότητα. Μνήμη Ζαν-Πιέρ Βερνάν και Πιέρ Βιντάλ-Νακέ</i>	69
ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΕΣ	
• Αντωνία Παπαδάκη	84
• Μανώλης Στεργιούλης	88
• Ελένη Λόππα-Γκουνταρούλη	91
• Χρυσάνθη Κουμπάρου-Χανιώτη	92

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ

ΚΩΔΙΚΟΣ ΕΝΤΥΠΟΥ 2366

Τρίμηνη έκδοση ενημέρωσης και προβληματισμού.

Ιδιοκτήτης: Πανελλήνια Ένωση Φιλολόγων (ΠΕΦ)

Πολυτεχνείου 6 - Τ.Κ. 104 33, Αθήνα

τηλ. 210 52.43.434, ΤΗΛ./FAX 210 52.28.231

e-mail p-e-f@otenet.gr

Εκδότης – Διευθυντής:

Αναστάσιος Αγγ. Στέφος, Πρόεδρος ΠΕΦ

Νεφέλης 16, 118 53, Αθήνα

τηλ. 210 34.65.752

ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ: 3 ευρώ

ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ: 20 ευρώ

ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ: 25 ευρώ

Η ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ δεν έχει κερδοσκοπικό χαρακτήρα.

ISSN 1105-2732

Κ.Ε.Π. 1283, Κ.Π. 489/07

σίσης της ζωής και του έργου της Πηνελόπης Δέλτα από τη Νένα Κοκκινάκη, ενώ το βιβλίο κλείνει με τη γνωστή φωτογραφία-πορτρέτο της Πηνελόπης Δέλτα φιλοτεχνημένη από τη διάσημη φωτογράφο Nelly's (σ. 115). Στο σημείο αυτό πρέπει να επισημάνουμε και την αξία της καλλιτεχνικής εικονογράφησης του βιβλίου, που έγινε από τη Δήμητρα Ψυχογιού. Οι εικόνες της, που παραπέμπουν σε παιδική ζωγραφική εποχής, ζωντανεύουν στιγμές από τη ζωή της Πηνελόπης Δέλτα μέσα στο μεγαλοαστικό περιβάλλον της οικογένειάς της και εναρμονίζονται πλήρως με την αφήγηση. Οι φωτογραφίες που παρατίθενται θα μπορούσαν να είναι σε μεγαλύτερο μέγεθος, για να είναι ευκρινέστερα τα ιστορικά πρόσωπα που τις πλαισιώνουν.

Συμπερασματικά θα μπορούσαμε να πούμε ότι το βιβλίο της Νένας Κοκκινάκη, που κατά τη γνώμη μας απευθύνεται κυρίως σε έφηβους αλλά και σε ενήλικες αναγνώστες, είναι γοητευτικό και όσον αφορά την αφήγηση, αλλά και όσον αφορά τη γλώσσα. Με τα εργαλεία της ψυχανάλυσης, η μελαγχολική και ρομαντική προσωπικότητα της Πηνελόπης Δέλτα, που συνειδητοποιείται σιγά σιγά και αφιερώνει τη ζωή της στη συγγραφή και στην εθνική υπόθεση, αναδύεται με συναρπαστικό τρόπο, προβληματίζει, μορφώνει και επηρεάζει τον αναγνώστη. Αποφασιστικό ρόλο σ' αυτό παίζει η ρέουσα, ζωντανή και παραστατική γλώσσα που χρησιμοποιεί η συγγραφέας. Ο νεαρός αναγνώστης θα γνωρίσει μέσα από την αφήγηση τη ζωή της αγαπημένης του συγγραφέως, που, παραμερίζοντας τα προσωπικά της συναισθήματα, προσπάθησε να ομορφύνει και να καλλιεργήσει τις ψυχές των παιδιών και παράλληλα να τους ενισχύσει την εθνική συνείδηση. Ο ενήλικος, πάλι, αναγνώστης θα αναγνωρίσει στο ψυχογράφημα της Πηνελόπης Δέλτα τη σημασία της γονεϊκής αγάπης και τρυφερότητας στα πρώτα χρόνια της ζωής του παιδιού για τη μετέπειτα ψυχική του ισορροπία, θα διαπιστώσει το ρόλο του καθηκοντος και της μητρότητας που υπερβαίνει όλα τα άλλα αισθήματα, αλλά και το δραματικό κόστος αυτής της υπέρβασης στην προσωπική ζωή. Στη σημερινή εποχή, η ζωή και η δράση της Πηνελόπης Δέλτα μοιάζει απίστευτα ρομαντική, ίσως και ουτοπική. Χωρίς αυτήν, όμως, τη στάση ζωής σίγουρα θα στερούμασταν, μικροί και μεγάλοι, τη γοητεία των γραπτών και των ιδανικών της. Δεν είμαι σίγουρη αν «*το παρελθόν θα βρει στη συνείδηση των μικρών αναγνωστών την επικαιρότητά του απέναντι στα σύγχρονα, δικά τους προβλήματα*», όπως ελπίζει η συγγραφέας, είμαι σίγουρη όμως ότι το βιβλίο της Νένας Κοκκινάκη θα αποτελέσει ένα συναρπαστικό ανάγνωσμα και θα δώσει ένα διαφορετικό πρότυπο ζωής στους νεαρούς αναγνώστες, που τόσο το έχουν ανάγκη.

Ελένη Λόππα-Γκουνταρούλη

ΔΗΜΗΤΡΑ ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΥ

Δημητσάνα. Λαογραφώντας τη μνήμη

Εκδόσεις ERGO, Αθήνα 2006

Από τις εκδόσεις Ergo κυκλοφόρησε το καλαίσθητο λεύκωμα της Δήμητρας Αγγελοπούλου *Δημητσάνα. Λαογραφώντας τη μνήμη*. Πρόκειται για μια πλουσιότατη λαογραφική συλλογή (σύνολο σελίδων 259), επιτομή του λαογραφικού πρωτογενούς υλικού που συνέλεξε η συγγραφέας, ενώ ήταν ακόμη φοιτήτρια, στο πλαίσιο του μαθήματος της Λαογραφίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Η συλλογή του πρωτογενούς υλικού έχει βραβευτεί από το «Κέντρο Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας» της Ακαδημίας Αθηνών. Η συγγραφέας κατάγεται από τη Δημητσάνα, υπηρετεί ως φιλόλογος στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, έχει μεταπτυχιακό δίπλωμα στη Γλωσσολογία και εκπονεί διδακτορική διατριβή στο ίδιο αντικείμενο.

Η ερευνήτρια, με απόλυτη συναίσθηση της ευθύνης που απορρέει από τη μακράιωνη ιστορία και την πλούσια παράδοση της Δημητσάνας, εργάστηκε με υπομονή και επιμονή. Έκανε εξονυχιστική επιτόπια έρευνα με ανθρωποκεντρική ματιά, προσέγγισε με σεβασμό τις ποικίλες αυθεντικές μαρτυρίες, αξιοποίησε χειρόγραφα του Σπουδαστηρίου Λαογραφίας του Πανεπιστημίου Αθηνών και κατέγραψε μεθοδικά τα λαογραφικά ευρήματα, διασώζοντας πολύτιμα στοιχεία του λαϊκού πολιτισμού της Δημητσάνας και της ευρύτερης περιοχής (Ζάτουνας, Ζυγοβιστίου, Στεμνίτσας, Παλαιοχωρίου, Λαγκαδίων, Βαλτεσίνικου).

Το υλικό που παρουσιάζεται μετά την επίπονη έρευνα αφορά όλες τις πτυχές της ανθρώπινης δραστηριότητας των Δημητσανιτών στο πλαίσιο των σταθερών εθίμων και των αυστηρών ηθών της κοινωνίας τους σε μια προβιομηχανική εποχή προσανατολισμένη στην αγροτική οικονομία. Η καταγραφή είναι εξαντλητική και ταξινομείται σε εννέα ενότητες, οι οποίες αναφέρονται στο χώρο και τους ανθρώπους του, στην καθημερινή ζωή τους και τους σημαντικούς σταθμούς της, στη σχέση τους με τους συντοπίτες τους, τη φύση και τον Θεό, στα λογικά και τα εξωλογικά στοιχεία, στο ηρωικό στοιχείο και, τέλος, στη γλώσσα τους.

Η παρουσίαση των στοιχείων πλαισιώνεται από ποικίλο αυθεντικό-πρωτογενές υλικό (φωτογραφίες παλαιά έγγραφα, σχεδιαγράμματα). Τέλος, καταγράφεται και ένα ιδιωματικό Λεξιλόγιο.

Θα ήταν παράλειψη να μην επισημανθεί ότι, παράλληλα με την έκδοση του λευκώματος της Δ. Αγγελοπούλου *Δημητσάνα. Λαογραφώντας τη μνήμη*, κυκλοφόρησε με την επιμέλειά της από τον ίδιο εκδοτικό οίκο και

το βιβλίο *Όταν οι ανθρώπινες στιγμές γίνονται τραγούδι* (σύνολο σελίδων 60). Πρόκειται για μια συλλογή δημοτικών τραγουδιών της Δημητσάνας που θα έπρεπε αναμφισβήτητα να μείνει ενταγμένη στο βιβλίο *Δημητσάνα. Λαογραφώντας τη μνήμη*, όπως είχε προβλέψει η συγγραφέας. Φαίνεται, όμως, ότι ο εκδότης, για ευνόητους λόγους, αποφάσισε διαφορετικά και έτσι η πολύτιμη αυτή συλλογή αυτονομήθηκε.

Το έργο της Δ. Αγγελοπούλου με τα πολυσήμαντα

και ποικιλόμορφα στοιχεία του αποκαλύπτει και διαφυλάσσει την ιδιοσυστασία του τόπου. Η εργασία αυτή αποτελεί μια πολύτιμη πνευματική και ιστορική προσφορά που μετουσιώνει τη μνήμη σε ανεκτίμητη γνώση και πηγή για την περαιτέρω μελέτη του τόπου και των ανθρώπων του. Πρόκειται για μια πολιτισμική δωρεά όχι μόνο για τη Δημητσάνα και τους Δημητσανίτες, αλλά και για όλους τους αναγνώστες.

Χρυσάνθη Κουμπάρου-Χανιώτη

ΚΒ' Σεμινάριο Ομηρικής Φιλολογίας στην Ιθάκη (27-31 Αυγούστου – Αίθουσα Μορφωτικού Κέντρου)

Με εξαιρετική επιτυχία πραγματοποιήθηκε το ΚΒ' Σεμινάριο Ομηρικής Φιλολογίας στο πανέμορφο νησί του Οδυσσέα, την *ευδείελον* ομηρική Ιθάκη, που οργανώνεται για δέκατη συνεχή χρονιά από την Πανελλήνια Ένωση Φιλολόγων, με τη συνεργασία του Κέντρου Οδυσσειακών Σπουδών (Πρόεδρος: Δ. Ν. Μαρωνίτης – Γραμματέας: Μάχη Παϊζη-Αποστολοπούλου) και του Δήμου Ιθάκης.

Δυστυχώς, ο χρόνος πραγματοποίησης φέτος συνέπεσε με τα τραγικά γεγονότα της εθνικής καταστροφής και του συνακόλουθου πένθους, που προκάλεσαν σε όλους άφατη οδύνη και οργή, με αποτέλεσμα τη μικρή απουσία συνέδρων, ιδιαίτερα από τις πληγείσες περιοχές.

Στο σεμινάριο συμμετείχαν καθηγητές Κλ. ΠΕ2 από τις Δ/νσεις Δ.Ε. Β' Αθήνας, Πειραιά, Γρεβενών, Καστοριάς, Κιλκίς, Μαγνησίας, Μεσσηνίας, Πιερίας και Χανίων, οι οποίοι παρακολούθησαν τις εργασίες σύμφωνα με το ακόλουθο πρόγραμμα:

Πρώτος κύκλος

Ο ποιητικός ρόλος των θεών στα ομηρικά έπη:

Του Δία στην Ιλιάδα και της Αθηνάς στην Οδύσσεια

Προεδρία: Αναστάσιος Στέφος

Γ.Α. Σπηλιόπουλος, «Δίας και Αθηνά: Ρυθμιστές της τύχης των θνητών στα ομηρικά έπη»

Αικατερίνη Προκοπίου, Άννα Αγορασιδίου, «Οι θεοί ως φορείς της πλοκής στην *Ιλιάδα* και στην *Οδύσσεια*»

Δεύτερος κύκλος

Ομηρική Αρεταλογία:

Από την Ιλιάδα στην Οδύσσεια

Προεδρία: Μάχη Παϊζη-Αποστολοπούλου

Ιωσήφ Χατζηιωακειμίδης, Πολύτιμη Πετροπούλου, «Από τους σκηπτούχους βασιλείς της *Ιλιάδας* στον κοινό άνθρωπο της *Οδύσσειας*»

Ομιλία του Δ.Ν. Μαρωνίτη

Για τα μέλη του Σεμιναρίου και για το ευρύτερο κοινό της Ιθάκης, με θέμα: «Η κηδεία του Σαρπηδόνας: Νεκρώσιμος νόστος»

Προεδρία: Γεωργία Χαριτιδίου

Νικόλαος Λινάρδος, Μιχαήλ Μιχαλιός, «Η έννοια της αιδούς στον κόσμο της ομηρικής ηθικής»

Προεδρία: Λάμπρος Πόλκας

Βασίλειος Μάστορης, «Η οργάνωση του χώρου και η διάμρφωση του υποκειμένου. Ένα θέμα "ομηρικής γεωγραφίας"»

Τρίτος κύκλος

Τέχνη και τεχνική στην ομηρική ποίηση

Προεδρία: Αντωνία Παπαδάκη

Μαριγώ Αλεξοπούλου, Σωκράτης Κουγέας, «Η επανάχρηση των παραμυθικών στερεοτύπων της *Οδύσσειας*»

Λάμπρος Πόλκας, «*Εί δε και ζωγραφίας διδάσκαλον Όμηρον φαίη τις, ούκ αν άμαρτάνοι*. Προκαταρκτικά στην οπτική ποιητική του ομηρικού λόγου»

Αρχαιογνωσία και νεογνωσία στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση

Προεδρία: Δ.Ν. Μαρωνίτης

Αναστάσιος Στέφος, «*Αρχαία Ελληνική Γραμματολογία* Φ.Ι. Κακριδή και *Αρχαίοι Έλληνες Φιλόσοφοι* Β. Κάλφα και Γ. Ζωγραφίδη»

Αντωνία Παπαδάκη, «*Η Ρώμη και ο κόσμος της Θ.* Παπαγελη και *Αρχαϊκή Επική Ποίηση* Δ.Ν. Μαρωνίτη και Λάμπρου Πόλκα»

Καταληκτική συνεδρία

Σύνοψη πορισμάτων του Σεμιναρίου

Στο πλαίσιο του Σεμιναρίου οι συνέδροι πήραν μέρος σε διάφορες εκδηλώσεις: περιήγηση και ξενάγηση στους αρχαιολογικούς χώρους του νησιού, με τους φιλόξενους κατοίκους και τις ασύγκριτες ομορφιές του λιτού τοπίου, την ανοιχτή και ασίγαστη θάλασσα και το υπερήφανο βουνό, το *εινοσίφυλλον* Νήριτον – θαλασσινή εκδρομή και συνεστίασεις, με θιακό κρασί, που προσφέρθηκαν από τον Έπαρχο Ιθάκης Θαν. Λιβιτσάνη και τον Δήμαρχο Ιθακήσιων Γεώργιο Βασιλόπουλο, συνάδελφο της Α/θμιας Εκπ/σης, τους οποίους ευχαριστούμε θερμότατα για την εγκάρδιότητα και την όλη φιλοξενία.

Η ΠΕΦ υπόσχεται ότι θα συνεχίσει, μαζί με τους εταίρους του Κ.Ο.Σ., να καταβάλει κάθε προσπάθεια για την άρτια διοργάνωση του Σεμιναρίου, που προσφέρει τόσο πολλά στους συναδέλφους φιλόλογους της Β/θμιας Εκπ/σης.